בא ג

א. איינע פון די זאַכן אין וועלכע פסח מצרים איז אַנדערש פון פסח דורות איז, וואָס ביי פסח מצרים איז „הקדים לקיחתו לשחיטתו ד' ימים"[1], „בעשור לחודש"[2] — „מה שלא ציווה כן בפסח דורות"[3] (כאָטש אויך ער דאַרף האָבן „ביקור (ממום) ארבעה ימים קודם שחיטה"[4], דאַרף די לקיחת השה ניט זיין „בעשור לחודש"[5]).

פאַרוואָס האָט די לקיחה פון פסח מצרים געדאַרפט זיין קודם „לשחיטתו ארבעה ימים"[1] — ניט ווי פסח דורות — ברענגט רש"י[6] (פון מכילתא[7]): „הי' ר' מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר[8] ואעבור עליך . . הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנאמר[9] ואת ערום וערי' ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו[10] באותו הלילה כו'".

דאַרף מען פאַרשטיין:

א) ר' מתיא בן חרש איז נאָר מסביר פאַרוואָס דער אויבערשטער האָט זיי געגעבן די מצוה פון קרבן פסח (אַז דאָס איז כדי זיי זאָלן האָבן „מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו") — אָבער די שאלה: „מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו" און „ארבעה ימים" דוקא, ניט מער און ניטווינציקער? — איז במקומה עומדת[11].

ב) נאָך מערער: ר' מתיא בן חרש רעדט בכלל ניט וועגן לקיחת השה, נאָר וועגן „דם פסח" — וואָס בפשטות מיינט

---

1) פרש"י פרשתנו יב, ו. ממכילתא עה"פ.
2) פרשתנו שם, ג.
3) לשון רש"י שם. וראה הערה 6.
4) פסחים צו, א. מכילתא ופרש"י פרשתנו שם (ומסתימת לשון רש"י משמע, שהוא דין גם בפסח דורות). וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בקור מומים (ע' קסג), וש"נ. תורה שלמה פרשתנו מילואים לכרך י"א סי' יב.
5) פרש"י שם, ג ד"ה הזה. ממכילתא ותיב"ע עה"פ. פסחים שם.
6) שם, ו — לאחרי שמפרש „והי' לכם למשמרת, זה לשון בקור כו'". וראה מפרשי רש"י (גו"א, דברי דוד, משכיל לדוד ועוד) ביאור המשך ב' הענינים שבפרש"י [ובפרט שהשאלה „מפני מה הקדים לקיחתו כו'" הי' לכאורה צ"ל מקומה לעיל בפסוק ג (כקושיית הרא"ם ועוד)] —
דמכיון שהענין דבקור ממום ד' ימים הוא גם בפסח דורות (כנ"ל הערה 4), א"כ עכצ"ל דזה שהלקיחה היא בעשור לחודש אינה בשביל בקור ממום, שהרי בפסח דורות אין צ"ל הלקיחה בעשור לחודש; וא"כ קשה „מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות",
[ומתורצת עפ"ז גם הוספת רש"י (על לשון המכילתא) „מה שלא צוה כן בפסח דורות" — כי זהו יסוד השאלה „מפני מה הקדים כו'", כנ"ל (ראה דברי דוד שם)].
7) עה"פ.
8) יחזקאל טז, ח.
9) שם, ז.
10) תיבות אלו ליתא במכילתא שלפנינו. וראה משכיל לדוד כאן. לקמן בפנים סעיף ב' והערה 15, 18.
11) בגו"א כאן מפרש' דמכיון שפסח טעון התעסקות דבקור מום ד' ימים לכן הקדים גם לקיחתו ד' ימים כדי שיעסקו בו ד' ימים — אבל ביאור זה לא נרמז כלל בדברי רמב"ן (כי רמב"ן מבאר רק הצורך שיהיו עסוקים במצות בכלל).

---

*) במכילתא שם מסיים „והי' לכם למשמרת להוציא פסח דורות .. מקחו כל זמן". וראה מפרש' המכילתא. תו"ש שם.

*) וצ"ע ברבינו בחיי (לעיל פסוק ג): „הי' נלקח בעשור ונשחט בי"ד, למדך הכתוב שהוא טעון בקור ארבעה ימים וכך הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים". וראה תו"ש שם.

*) בתי' הא' תירוצו הב' (וכן התי' שבצידה לדרך כאן) אינו ע"ד הפשט, ע"ש.

דאָס דעם ציווי[12] „ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות גו״" — און די התעסקות מיט „דם פסח״ איז גאָר געוען לאחרי שחיטה, בי״ד ניסן בין הערביים.

ג) אפילו מ׳זאָל זאָגן (בדוחק עכ״פ), אַז אין דער התעסקות בדם פסח ווערט נכלל אויך לקיחת השה (ווייל דאָס איז אַ הקדמה צו שחיטת הפסח וכו׳) — איז אָבער נאָך אַלס ניט גלאָטיק וואָס רמב״ח דערמאָנט דאָ — אין דעם ענין פון „מפני מה הקדים לקיחתו כו׳״ — (אויך) „דם מילה״, אַז דער אויבערשטער האָט דעמאָלט אָנגעזאָגט די אידן אויך אויף „דם מילה״?

ד) יתרה מזה — „דם מילה״ איז אויך „ציווה בפסח דורות״. און דער וואָס איז געוען געמל׳ט פון פריער איז אויך באַ פסח מצרים ניט נצטווה געווארן.

ב. מפרשים[13] זיינען מסביר, אַז דורך דברי רמב״ח אַז „נתן להם שתי מצות״ — דם פסח צוזאַמען מיט דם מילה — ווערט פאַרשטאַנדיק פאַרוואָס לקיחת השה האָט געמוזט זיין „ארבעה ימים״ פאַר דער שחיטה:

נאָכן ברית מילה דאַרף מען איבערוואַרטן דריי טעג אידער מ׳גייט אַרויס לדרך (מפני הסכנה) — ווי רש״י האָט שוין געבראַכט אין פ׳ שמות[14] — און דעריבער איז מילת בנ״י געווען בעשור לחודש, כדי זיי זאָלן זיין גרייט אַרויס־צוגיין פון מצרים (און „מלו באותו הלילה״ מיינט רש״י — לילה של לקיחת הפסח);

און דערפאַר האָט מען אויך מקדים געווען לקיחת הפסח צו „בעשור לחודש״, כדי אַז אידן זאָלן האָבן ביידע מצות — דם פסח ודם מילה — צוזאַמען.

אָבער דער פירוש (אַז „מלו באותו הלילה״ מיינט רש״י דעם לילה פון לקיחת הפסח[15]) איז צע״ג — וויל רש״י זאָגט דאָך דאָ בפירוש[16], אַז דער דם מילה איז געווען צוזאַמען מיט דם פסח, „מתבוססת בדמיך[17], בשני דמים״, וואָס דאָס איז געווען אור לט״ו ניסן[18].

---

12) פרשתנו שם, ז. שם, כב.

13) רבותינו בעה״ת (דעת זקנים פסוק ג. הדר זקנים פסוק ו). ועד״ז בריב״א ורע״ב כאן (בפי׳ האחרון). וראה גם אלשיך ומשכיל לדוד כאן באו״א קצת (וראה לקמן הערה 15).

בריב״א ורע״ב שם לפנ״ז מפרשים שטעמו של רש״י למה הקדים ד׳ ימים קודם שחיטה הוא „כדי להיות הלקיחה בשעת משיכת ידם (הפרשתן) מע״ז שהיא בעשור .. משכו וקחו״ — אבל (נוסף לזה שלא ביארו למה הביא רש״י בפירושו מאמרו של רמב״ח) עדיין חסר ביאור, מהו הענין בזה שהלקיחה תהי׳ בשעת משיכת ידם מע״ז (ולאידך — הדיבור הי׳ בר״ח והציווי דמשכו כו׳ מע״ז בפועל דחו ל„בעשור לחודש״?).

14) ד, כד.

15) במשכיל לדוד מפרש, דהקב״ה ציווה שימולו בעשור לחודש אלא שקצתם לא מלו אז ומלו א״ע בליל טו (ואליהם כוונת רש״י ב„מלו באותו הלילה״), ע״ש — אבל (נוסף על מה שיש להקשות בגוף פירושו, כדלקמן הערה 18, הרי) ענין זה לא נמצא בפרש״י, אפילו לא ברמז. ומסתימת לשונו „מלו באותו הלילה .. מתבוססת בדמיך״ משמע, שמדבר רק ע״ד מילת בנ״י בליל טו.

16) בהמשך לשונו — ובמכילתא הובא רק לשון הכתוב „מתבוססת בדמיך״.

17) יחזקאל שם, ו.

18) וכן מפורש בשמו״ר פי״ט, ה. שהש״ר פ״א, יב (ג). וכן מוכח לפי דחז״ל (פדר״א פכ״ט. תיב״ע פרשתנו שם, יג. ועוד) דגם מדם מילה נתנו לאות על הבתים.

ולהעיר, שלפרש״י (לקמן פסוק מג) האזהרה ד„כל ערל לא יאכל בו״ (שם, מח) נאמרה בי״ד בניסן [ועפ״ז צ״ע במ״ש במשכיל לדוד כאן, דמה שהקדים לקיחתו לעשור בחודש הוא „כדי שיתרצו למול א״ל ויקחו .. להזכירם שהם צריכים לעשות הפסח וכל בן נכר לא יאכל בו כו׳״ — שהרי אזהרה זו נאמרה לאחרי זה בי״ד].

ג. ווייטער איז רש"י ממשיך: „ושהיו שטופים באלילים אמר להם משכו וקחו לכם[19], משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של מצוה".

דער ענין איז ניט דער סיום המאמר פון רמב"ח. דאָס איז גאָר די דיעה פון רבי אליעזר הקפר[20] (אין מכילתא דאָרט), בר פלוגתי' דרמב"ח (וואָס ר"א האלט אז אידן האבן יע געהאט מצות, ואדרבא „ארבעה מצות שאין כל העולם כדאי בהם").

איז תמוה: וויבאלד אז דאָס זיינען דיעות מחולקות, האט דאך רש"י געדארפט זאגן „דבר אחר", אדער „יש אומרים" (וכיו"ב) — פארוואָס זאגט ער „ושהיו שטופים כו'", מיט א ו"ו המוסיף, אז דאָס איז גאָר א המשך צום מאמר פון רמב"ח?

ד. פון דעם פירוש רש"י האט מען אויך א דוגמא בולטת צום כלל (וועלכן מ'האט שוין מדגיש געווען כמה פעמים), אז בשעת רש"י ברענגט בפירושו א מאמר חז"ל בשם אומרו, איז עס מצד א טעם מיוחד, דערפאר וואָס דורך דער ידיעה וועט ס'איז דער בעל המאמר, קומט צו א תוספת ביאור אין דעם מאמר, וועלכער איז נוגע לפירוש רש"י.

בנדו"ד ברענגט רש"י פון מכילתא צוויי פירושים, איינער גלייך נאָכן צווייטן: איז ביים ערשטן איז ער מעתיק דעם שם פון בעל המאמר — ר' מתיא בן חרש — אבער ביים צווייטן איז ער משמיט שם אומרו[21]!

מוז מען זאָגן, אז מיטן מעתיק זיין דעם שם פון ר' מתיא בן חרש איז רש"י (ניט אויסן סתם צו זאָגן דבר בשם אומרו, נאָר ער איז) דערמיט מוסיף אין הבנת הפירוש (משא"כ בנוגע דעם טעם פון „ושהיו שטופים כו'").

אויך דאָרף מען פאָרשטיין: רש"י באָנוגנט זיך ניט מיט סתם ברענגען דעם נאָמען ר' מתיא בן חרש, נאָר ער איז מעתיק דעם לשון המכילתא — „הי' ר' מתיא בן חרש אומר" (אז ער פלעגט (כסדר) אזוי זאָגן) — וואָס גיט צו אט דער פרט אין דער הבנה פון דעם פירוש[22]?

ה. דער ביאור בכל זה:

דאָס וואָס רש"י זאָגט „ושהיו שטופים כו'" (ניט „ד"א" וכיו"ב) — איז עס ווייל ע"ד הפשט — וואָס דאָס איז דרך פרש"י — איז אין די ווערטער פון ר' מתיא בן חרש ניטא קיין תירוץ וביאור אויף דער שאלה „מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים" (וכנ"ל, אז אין זיין מאמר דערמאָנט ער בכלל ניט וועגן לקיחת השה)[23];

דער תירוץ (ע"ד הפשט) אויף דער שאלה איז אין דעם סיום פון רש"י „שהיו שטופים באלילים א"ל משכו וקחו לכם כו'",

וואָס דאָס מיינט (ניט נאָר אז בכדי זיי זאָלן זיין ראוי צו „קחו לכם צאן של מצוה", דאָרפן זיי פריער דורכגיין דעם „משכו ידיכם מאלילים", ווייל אַנדערש

---

19) פרשתנו שם, כא.

20) ראה ר"ם (ועוד) כאן.

21) ובפרט שנותן מקום לטעות שזהו המשך דברי רמב"ח.

22) להעיר שבדפוס שני דרש"י לא העתיק תיבת „הי'".

23) ראה גם ש"ך עה"ת כאן (ושם, שזהו הדיוק „הי' רמב"ח אומר כו'", כי רמב"ח לא בא לתרץ למה קדמה לקיחתו כו' אלא שבעל המכילתא מביא ש„הי' רמב"ח אומר כו'" כי ע"פ דרשתו מתורצת גם שאלה זו, ע"ש. וראה גם אלשיך כאן).

טאָר מען ניט עסן פון קרבן פסח[24], נאָר)

אַז דערמיט גופא וואָס זיי וועלן נעמען דעם „צאן של מצוה", וועלן זיי מבטל זיין דאָס וואָס „היו שטופים באלילים" (כדלקמן סעיף ז'), און דערצו פאָדערט זיך אַז דער שה זאָל זיין אין זייער רשות במשך פון פיר טעג פאָר דער שחיטה (כדלקמן שם).

נאָר עס פאָדערט זיך (לויט רש"י) אַ הקדמה צו דעם: דער עיקר מטרה פון קרבן פסח (מצרים), לויט פשטות הכתובים, איז כשמו — „פסח על שם הדלוג והפסיחה"[25], אַז דער דם הפסח איז געווען אַ סימן וואו וועט „הקב"ה מדלג כו' וקופץ כו'"[25] זיין.

וואָס פאָר אַ שייכות האָט דאָס מיטן מבטל זיין דעם „היו שטופים באלילים"?

איז רש"י מקדים דעם מאמר פון רמב"ח, אַז דער עיקר מטרה פון די מצות וואָס דער אויבערשטער האָט געבן אידן פאָר דער גאולה, איז געווען צו מבטל זיין דעם מצב פון „ואת ערום וערי", זיי זאָלן האָבן „מצות להתעסק בהם (און דאָס איז) כדי שיגאלו";

און וויבאַלד אַז „נתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה", איז פאָרשטאַנדיק, אַז עיקר מטרת הפסח (בנוגע דעם אַראָפנעמען דעם „ערום וערי") איז (ניט דער ענין חיובי שבו — זיין שחיטה ואכילה וכו', נאָר) אַז ענין שלילי, צו אַראָפנעמען אַז ענין בלתי רצוי, כדלקמן.

ו. לערנענדיק דעם מאמר פון רמב"ח, אַז „נתן להם שתי מצות כו'" — ווייל אידן זיינען געווען אין אַ מצב פון „ואת ערום וערי" — ווערט שווער:

וואָס איז דער חשבון פון „שתי מצות" — ממה נפשך: צו אַראָפנעמען דעם חסרון פון „ערום" (מן המצות) איז גענוג איין מצוה; און אויב — לויט דער הנהגה פון כי תראה ערום וכסיתו[26] — האָט דער אויבערשטער געוואָלט זיי געבן מער „לבושים", זכיות — מצות — איז פאָרוואָס גענוג[27] צוויי מצות[28]?

דער ביאור אין דעם: יעדע פון די צוויי מצות האָט אַראָפגענומען אַן אַנדער פרט פון דעם מצב פון „ערום וערי" (ממצות). ביי אידן איז דאָן גענוג אַ צווייענדיקער חסרון[29]:

א) זיי האָט געפעלט דער עשה טוב, קיום פון מצות, ובמילא האָבן זיי ניט געהאָט מיט וואָס צו גיין צום „תעבדון את האלקים על ההר הזה"[30] (וואָס אין דעם זכות איז געווען דער „הוציאך את העם ממצרים"[30]):

ב) זיי האָט געפעלט אין סור מרע, צו זיי האָט זיך צוגעקלעפט פון דעם רע של ארץ מצרים, ערות הארץ — ובמילא, אפילו ווען זיי האָבן שוין „מצות להתעסק בהם", איז אויב מ'זאָל פון זיך ניט אַראָפנעמען דעם רע פון מצרים, קען ניט זיין „שיגאלו" — אינגאַנצן אַרויס פון מצרים — מ'גייט אַרויס פון ארץ מצרים און דער רע של מצרים איז אין זיי[31]!

---

24) פרשתנו שם, מג ובפרש"י.

25) פרש"י שם, יא.

26) ישע' נח, ז. וראה לקמן סעיף יוד ובהערה 61, 62.

27) להעיר ממרז"ל (מכות כג, ב במשנה) רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תומ"צ.

28) ראה — ע"ד הדרוש — גו"א כאן. גבורות ה' פל"ה.

29) וכבי' הלשונות „ערום וערי". וראה ריטב"א להגש"פ, שמפרש „ערום" — ערומים מן המצות, „ומהו ערי . . שלא קיימו מצות מילה".

30) שמות ג, יב וברש"י.

31) ע"פ המבואר בפנים יש לבאר זה שהעתיק

האָט מען זיי דעריבער געגעבן צוויי מצות[32]: איין מצוה וואָס טוט אויף „עשה טוב" — און דאָס איז דם מילה[33], וואָס ברענגט אַריין די אידן בברית מיטן אויבערשטן[34]; און איין מצוה וואָס טוט אויף אין זיי „סור מרע" (אַראָפנעמען דעם רע פון מצרים) — און דאָס איז דם פסח[33] (כדלקמן סעיף ז).

[דערמיט ווערט בעסער פאַרשטאַנדיק וואָס מ'איז מדגיש אַז מען האָט זיי געגעבן דם פסח אַלס אַ מצוה להתעסק בה כדי שיגאלו — דלכאורה: דער עיקר מצוה פון קרבן פסח (אויך אין פשוטו של מקרא), איז — די אכילת הפסח[35].

(ווי מ'זעט עס גלייך ביי לקיחת השה, אַז עס דאַרף זיין „שה לבית" אין אַן אופן פון „מכסת נפשות איש לפי אכלו גו'"[36], דוקא איינער וואָס איז „ראוי לאכילה, פרט לחולה כו'"[37])?

וע"פ הנ"ל איז עס פאַרשטאַנדיק. ווייל דם הפסח איז מדגיש די שלילה*[37] — מבטל זיין דעם רע פון מצרים].

ז. ווי אַזוי איז דם פסח פאַרבונדן מיט „סור מרע"?

אויך: וויבאַלד אַז „לא היו בידם מצות", איז פאַרשטאַנדיק, אַז די מצות וואָס „נתן להם" זיינען מצות כלליות[38]; וע"ד מצות מילה וואָס איז (ניט נאָר אַ מצוה פרטית, נאָר) אַ מצוה כללית, ס'איז דער „אות ברית ביני וביניכם"*[38] — דאַרף מען זאָגן, אַז אויך דם פסח טוט אויף אַן ענין עיקרי וכללי (אין „סור מרע"). וואו זעט מען דעם ענין כללי בזה?

איז רש"י ממשיך „ושהיו שטופים באלילים א"ל משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של מצוה" — דער פסח האָט מבטל געווען דאָס וואָס אידן זיינען געווען „שטופים

רש"י (בראי' הב' — מזכרי' ט, יא) גם סיום הכתוב „(גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך) מבור אין מים בו" — דלכאורה אין זה מוסיף כלום בהראי' —

כי בתיבות אלו מרמז רש"י לפירושו בפ' וישב עה"פ (לז, כד) „והבור רק אין בו מים" — „מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו", היינו דכאשר „מים אין בו" באים בו במילא נחשים ועקרבים (ראה לקו"ש חט"ו ע' 324 ואילך); ועד"ז בעניננו, דמכיון ש„לא היו בידם מצות" בדרך ממילא נעשו „שטופים באלילים" (נתדבק בהם הרע של מצרים).

32) ראה גם גבורות ה' שם (אלא ששם מפרש, דמילה היא הסרת הערלה והפסח הוא עבודתו לו ית'. וראה הערה הבאה).

33) ראה עד"ז אלשיך כאן. וראה אוה"ת יתרו (כרך ז' ע' ב'תרצז): פסח הוא מל' . . ובה מל"ח . . ז"א שבו מ"ע והיינו ע"י מילה• יסוד ז"א (וראה שם ע' ב'תרחצ). ובאוה"ת שה"ש (ע' תפז): במצרים בשתי מצות בדם הפסח ובדם המילה . . דם פסח ה' גבורות שבמלכות ודם מילה ה' חסדים שביסוד.

ועפ"ז מתורץ מה שהקדים (רמב"ח ו)רש"י דם פסח לדם מילה — מתאים להסדר (כבקרא) סור מרע (ואח"כ) ועשה טוב (ראה אלשיך שם); וכן הי' גם אצל בנ"י במצרים (גם לרש"י), שהרי פסח הי' בין הערביים, ומילה — „באותו הלילה".

34) וגם: מכיון שהי' צ"ל תיקון ע"ז שלא קיימו מצות, הי' צ"ל ע"י מצוה שהיו מחוייבים בה מכבר, ולא מצוה שנתחדשה רק עתה.

•) להעיר דמצות מילה היא (לא רק שלא יהא ערל, כ"א גם) שיהא מהול (ראה צפע"נ לרמב"ם ריש הל' מילה, ובכ"מ. לקו"ש חי"ג ע' 759 ואילך. וראה ע"ד החסידות סהמ"צ להצ"צ מצות מילה. אוה"ת בראשית כרך ד' ס"פ לך).

35) בלשון המשנה (פסחים עו, ב) — הפסח „לא בא מתחילתו אלא לאכילה".

36) פרשתנו שם, ג-ד.

37) רש"י שם.

•37) עפ"ז יש לתרץ ג"כ מ"ש במשכיל לדוד ש„מצות הפסח (לחוד) אין בה כדאי שהיא מצוה שאין בה שום צערא דגופא אדרבה הנאה וטעמא" — כי העיקר במצות הפסח כאן הוא „דם פסח", שלילת הרע, כבפנים.

38) להעיר ממחז"ל (כריתות בתחלתה): לי' כריתות בתורה כו' הפסח והמילה במצות עשה. וראה אוה"ת יתרו שם.

•38) לך יז, יא. וראה גו"א כאן.

(ניט סתם רגיל) באלילים" (ניט אין אן ענין בלתי רצוי סתם):

מ'האָט שוין געלערנט אין פ' וארא[39], אַז צאן איז געווען די עבודה זרה פון מצרים. קומט אויס, אַז דאָס עצם נעמען פון אַ שה — "יראת מצרים"[40] — צוליב "ושחטו אותו", דאָס גופא האָט זיי אַפּגעריסן פון ע"ז[41], ויתרה מזה — באופן פון לשחטו, היפך לגמרי פון "שטופים באלילים". וכדלקמן.

דערמיט וועט מען אויך פֿאַרשטיין פֿאַרוואָס די לקיחת השה האָט געמוזט זיין ארבעה ימים פֿאַר דער שחיטה:

וויבאַלד אַז אידן (האָבן ניט בלויז איין מאָל געדינט ע"ז, נאָר זיי) זיינען געווען "שטופים באלילים" — האָט געדאַרפט זיין אַ פעולה וואָס זאָל עוקר זיין דעם "שטופים". וועג מ'וואָלט געמוען דעם שה און גלייך געשחט'ן — אַז איין מאָליקע פעולה — וואָלט עס נאָך ניט געווען גענוג זיי אַפּצורייסן פון זייער שטוף זיין אין ע"ז; דוקא דורך דעם וואָס זיי האָבן געהאָט ביי זיך דעם שה (יראת מצרים) אַ משך זמן, על מנת צו שחט'ן אים[42], דאָס האָט געקענט מבטל זיין זייער פריערדיקע "שטופים באלילים".

און דערפֿאַר האָט עס געמוזט געדויערן פיר טעג — ווי רש"י האָט שוין פֿריער מפֿרש געווען, ביי דער עקידה[43], אַז דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט באַווייזן אברהם'ן דעם מקום העקידה ערשט "ביום השלישי", איז עס געווען "כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו ואילו הי' לו שהות להמלך אל לבו לא הי' עושה".

דאָס הייסט, אַז אַ סימן אויף אַ געוויסע זאַך אַז זי איז געטאָן געוואָרן מיט ישוב הדעת וכו', איז ערשט ווען מ'וואַרט איבער פיר טעג[44] — כשם ווי ביי אברהם'ן, וואָס דער "יום השלישי" איז געווען דער פערטער טאָג[45] נאָכן ציווי "קח נא את בנך גו'"[46] (ווארום דער "ויקם וילך אל המקום גו'" איז געווען "בבקר"[47] נאָכן ציווי).

ח. בכדי אַז ביי אַ בן חמש למקרא זאָל זיך בעסער אַפּלייגן מאמרו של רמב"ח, אַז ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס עס איז דאָ אַ "שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו", דאַרפן אידן אַנקומען צו "מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו"[48],

ברענגט רש"י אַז דער בעל המאמר איז ר' מתיא בן חרש, און אָט דעם מאמר — "הי' רמב"ח אומר", ער פלעגט עס כסדר איבערזאָגן צו זיינע תלמידים — ווייל דאָס איז געווען אַ ביאור אויף זיין הנהגה נמשכת:

---

39) ח, כב וברש"י.

40) לשון רש"י שם.

41) ראה גם אלשיך ואוה"ח כאן. — ועפ"ז מתורצת קושיית הבאר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן ד"א"כ יה' להם ג' מצות" (גם פרישת ע"ז) — כי פסח ופרישת ע"ז תוכנם ותועלתם בנדו"ד היינו הך.

42) ובפרט שהי' קשור עם מסנ"פ, וכמש"נ (וארא שם) "הן נזבח גו' ולא יסקלונו". וראה מדרש שהובא בבעה"ת (דלעיל הערה 13). טור או"ח סי' תל ובב"ח שם. וראה גם תיב"ע כאן.

43) וירא כב, ד.

44) להעיר מרש"י יתרו יט, טז: הוא יום ד'.

45) כי בפשטות, "ביום השלישי" היינו משיצא מביתו (כמ"ש הראב"ע שם. רמב"ן שם, ג (בכמה דפוסי הרמב"ן נשמטה תיבת "והולכים")).

46) שם, ב.

47) שם, ג.

48) ובפרט שכבר פרש"י לעיל (שמות ג, יב): ששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים . . עתידים לקבל התורה.

די גמרא[49] דערציילט אין סנהדרין אז די ישיבה פון רמב"ח איז געווען אין רומי. בימיו זיינען געווען נאך ישיבות, אויך אין א"י, אבער זיין ישיבה (וב"ד) — די גרעסטע בימיו[50] — איז געווען אין רומי דוקא.

ולכאורה: פארוואס האט ער גע־מאכט זיין ישיבה אין רומי[51], א זאך וואס האט גורם געווען אז מ'זאל דארפן גיין פון אנדערע ערטער קיין רומי צו זיין ישיבה — ווי די גמרא זאגט דארט „צדק צדק תרדוף, הלך אחר חכמים לישי־בה... אחר ר' מתיא לרומי", און ניט גע־מאכט זיין ישיבה אין א"י[52] (ע"ד ווי ר' עקיבא וואס „אחר רבי עקיבא לבני ברק"[49] וכיו"ב)?

דערויף זאגט מען „הי' רמב"ח אומר כו'" — ער פלעגט כסדר מנחם זיין זיינע תלמידים אויף זייער געפינען זיך אין רומי, אז די גאולה איז אפהענגיק אין דעם אז מ'זאל אין (א מצב פון) רומי מאכן א ישיבה — געפינען א איד וואס איז אין א מצב פון רומי („ערום וערי") און אים מאכן אויס „רומי" נאר א יושב בישיבה, און אין אן אופן פון „להת־עסק[54] בהם", דאס ווערט זיין עסק. און פאר דעם צווינק געפינט זיך זיין ישיבה אין רומי, אין מקום הגלות[54], צו העלפן יענעם אידן און דורך דעם ברענגען די גאולה.

ט. פון דעם האט מען אויך — די הוראה לימינו אלה:

זייענדיק אין דער טיפענישן פון גלות זה האחרון, גלות רומי, און וויסנדיק דעם פסק חז"ל אז שוין בזמנם „כלו כל הקיצין"[55] — טענה'ן איידן: מ'איז שוין אין גלות באלד צוויי טויזנט יאר — וויפל איז דער שיעור צו מאטערן איידן אין גלות?!

אויף דעם זאגט רש"י, אויב מ'וואלט געדארפט ניט מער ווי ארויסגיין פון גלות, וואלט מען שוין לאנג פטור גע־ווארן פון גלות; אבער דער אויבער־שטער וויל אז דער ארויסגיין פון יעדער איידן זאל ניט זיין אין אן אופן פון „ערום וערי", ער וויל אז מ'זאל האבן מצות וכו'.

וע"ד ווי ביי יצי"מ, וואו ס'איז געווען די הבטחה „ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[56] — האבן איידן געטענה'ט, אז זיי זיינען גרייט צו מוותר זיין אויפן רכוש גדול אבי וואס גיכער ארויסגיין פון גלות[57]; אבער דער אויבערשטער האט געוואלט אז מ'זאל ארויסגיין ברכוש גדול מיט אלע פירושים שבזה[58].

ועד"ז ביי דער גאולה העתידה בק־רוב, וואס — כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות[59] — וויל דער אויבער־שטער אז מ'זאל ארויסגיין „ברכוש גדול", מיט אלע פירושים שבזה.

---

49) לב, ב.

50) הגהות מיימוניות הל' סנהדרין ספ"ו.

51) ובפרט ע"פ פרש"י ס"פ וישלח.

52) ובפרט שכשיצא רמב"ח לחו"ל קרע בגדיו (ספרי ראה יב, כט).

53) ראה ב"ח לטאו"ח סמ"ז ד"ה ונוסחא. סד"ה אריב"ל כו' נכסיו, תרפ"ח.

54) להעיר שר' מתיא ניצוץ יוסף הצדיק (הובא בסה"ד בערכו) — והרי ענינו של יוסף שכלכל את בנ"י במצרים, וממנו בא הכח לעבודת הבירורים ו(במילא) גאולת מצרים (ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 831 ואילך).

55) סנהדרין צז, ב.

56) לך טו, יד.

57) ברכות ט, ריש ע"ב.

58) מתחיל בונצלתם את מצרים כפשוטו ועד — לכל ניצוצי קדושה שהיו שם. וראה תו"א (פרשתנו ס, ג) שהעלו משם ר"ב ניצוצים מהרפ"ח שנפלו כו'.

59) מיכה ז, טו.

יו"ד. און דאָס איז אויך איינער פון די רמזים אין דער פרשה אויפ'ן יום ההילולא פון כ"ק מו"ח אדמו"ר — יו"ד שבט — וואָס זיין הסתלקות איז געווען בשבת פ' בא[60]:

דער רבי האָט זיך אַליין משתדל געווען בהפצת התורה ומצותי' ביז צו מסירת נפש, און ביז צו פֿאַרשפּרייטן קיום מצות מעשיות צווישן יעדער סוג אידן, ביז צו מתעסק זיין זיך בזה מיט אַן איינצעלנעם אידן, כמפורסם כו"כ סיפורים אין דעם,

און אין אַן אופן — ווי ער האָט געטיטשט אין אַ שיחה[61] — "כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם, אַז מיא זעהט אַ אידן אַ נאַקעטען אָהן ציצית און אָהן תפילין, וכסיתו" [ע"ד ווי ר' מתיא בן חרש זאָגט — "ואת ערום וערי' ונתן להם שתי מצות"[62]]:

און צוליב דער עבודה האָט ער געהאָט זיין ישיבה דוקא אין חוץ לארץ, בתוך הגולה[63], און דאָרט גופא — בתוך העיר, אין "קול המונה של רומי"[64], אַז דאָרט זאָל מען אויפזוכן אידן וואָס זיינען אין אַ מצב פון "ערום וערי" און געבן זיי איין מצוה, צוויי מצות וכו' "להתעסק בהם" והולך ומוסיף ואור.

— וואָרום וויבאַלד אַז אין דער גאולה פון גלות זה האחרון וועט קיין איין איינציקער איד ניט בלייבן אין גלות[65], דאָרף מען אויפזוכן יעדן אידן, וואו ער זאָל זיך נאָר געפינען, און באַוואָרענען אַז ער זאָל האָבן לכל הפחות איין[66] מצוה, ער זאָל ניט זיין קיין "ערום"[67] — ווייל אין דעם הענגט אַפּ די גאולה פון גאַנץ כלל ישראל.

און דורך דעם וואָס "נלכה באורחותיו נס"ו"[68] אין אָט דעם אופן, וועט דאָס פועל זיין ומיד[69] דעם — "(כדי ש)יגאלו", והקיצו ורננו שוכני עפר והוא בתוכם, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בא תשל"ז)

---

60) לפני שלשים שנה• — שנת ה'שי"ת — ראה לקו"ש (חי"ב ע' 591 ואילך. חי"ד ע' 1323 ואילך) ביאור ענין דשלשים שנה. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רעז.

61) פורים תרצ"א (לקו"ד חי"ד תשכט, א). והוא ע"פ תדבא"ר פכ"ז.

62) כההמשך בתדבא"ר שם — "וכן אתה מוצא . . שבמצרים . . ואת ערום וערי' . . שנתרוקנים מן המצות ואין בך אלא שתי מצות אחת דם פסח ואחת דם מילה".

63) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש חי"ג ע' 835) ע"ד כ"ק מו"ח אדמו"ר וויסף הצדיק (ראה לעיל הערה 54).

64) לשון הש"ס — מכות בסופה.

65) ראה בארוכה לקו"ש חי"א ע' 2 ואילך, וש"נ.

66) להעיר שבפרטיות יש בקיום דכל מצוה: סור מרע (— עבירה על רצון ה'), עשה טוב (— רצון ה').

67) ובפרט שמצוה גוררת מצוה (אבות פ"ד מ"ב). וגם המצוה ש"נגררה" גוררת מצוה וכו'.

68) לשון אגה"ק סי' זך.

69) ראה רמב"ם הל' תשובה (פ"ז ה"ה) ומיד הן נגאלין.

•) שיחה זו י"ל בשנת תש"מ. המו"ל.